



ПРАВОВА ПІДГОТОВКА ЯК УМОВА ВИСОКОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

А З позицій компетентнісного підходу аналізується питання правової підготовки вчителя фізичної культури. Розкрито зміст правових компетенцій, які забезпечують продуктивну навчально-виховну, фізкультурно-оздоровчу, спортивну та управлінську професійну діяльність педагога. Запропонований спекурс, спрямований на формування правової компетентності та підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури. Представлені експериментальні результати, які демонструють ефективність реалізації даного підходу.

Ключові слова: правова підготовка, компетентнісний підхід, правова компетенція, професіоналізм, учитель фізичної культури.

Постановка проблеми. Сучасний період розвитку держави, кризові процеси в ній висувають на перше місце питання формування в учнівській молоді духовності, моральності та, безумовно, правової орієнтації. Саме тому актуальною постає проблема формування правосвідомості й правової компетентності студентів – майбутніх педагогів, зокрема, вчителів фізичної культури. Сьогодні високий професіоналізм вчителя фізичної культури передбачає й відповідну правову підготовку, яка б забезпечувала майбутнього фахівця сукупністю правових компетенцій у сфері його професійної діяльності.

Останні наукові дослідження. Дослідження правової культури особистості майбутнього вчителя (Б. Андрусишин, М. Городиський, М. Подберезький та ін.), формування його правової компетентності (Дж. Вейллант, М. Маркова, Д. Введенський, Д. Грубіч, Д. Ключкова) не розкривають її змісту в контексті конкретної майбутньої професійної діяльності. Лише в окремих публікаціях розглядаються питання формування правової культури майбутніх фахівців фізичної культури, фахівців галузі адаптивної фізичної культури, спорту та туризму [6; 7]. У роботі [2] вказується на низку протиріч, які визначають професійний розвиток учителя фізичної культури та формування його правової компетентності. Це вимагає спеціального дослідження питань формування правової компетентності у сфері майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури.

Мета статті – розкрити з позицій компетентнісного підходу зміст правового компоненту професійної підготовки вчителя фізичної культури.

Методи вирішення завдання базуються на аналізі психолого-педагогічної та спеціальної літератури, в якій розробляються теоретичні й практичні аспекти компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; анкетування, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Виходимо з того, що в системі освіти України визначена узагальнена класифікація ключових компетентностей / компетенцій, які розподілені за трьома основними блоками: соціальні, мотиваційні та функціональні [5]. При цьому термін «компетентність» слу-

гує для позначення інтерактивних характеристик якості підготовки випускника, категорії результату освіти, а «компетенція» виступає новим типом цілепокладання, це здібності фахівця реалізувати на практиці свою компетенцію, це узагальнені способи дій, які забезпечують продуктивну професійну діяльність [1; 3; 8].

Виділяємо такі основні характеристики професійної компетентності вчителя фізичної культури:

- особистісно-гуманна орієнтація;
- здатність до системного бачення педагогічної реальності у сфері фізичної культури і системних дій у професійно-педагогічній ситуації;
- володіння сучасними педагогічними методами (технологіями), пов'язаними з культурою комунікації, взаємодія з інформацією та передача її учням;
- здатність до інтеграції вітчизняного, зарубіжного, історичного й сучасного інноваційного фізкультурно-оздоровчого досвіду;
- креативність у професійній сфері;
- наявність рефлексивної культури [3, с. 46].

Оскільки професійна компетентність (як і професіоналізм) особистості вчителя фізичної культури визначається системною сукупністю соціальних і професійних характеристик, то можливо стверджувати, що компетентнісний підхід до її формування в процесі культурної освіти повинен бути спрямованим на формування та розвиток соціальної й професійної компетентності майбутнього вчителя [3].

Структура соціальної компетентності представлена нами компетенціями: ціннісно-сисловою (у тому числі ціннісно-правовою), соціально-комунікативною, інформаційно-інструментальною та індивідуально-особистісною. В структурі професійної компетентності вчителя фізичної культури виділяємо три групи: загальнопрофесійну (загальнонаукову і дослідницьку компетенції); загальногалузеву (освітні і фізкультурно-спортивні компетенції); спеціальну (управлінські, педагогічні рекреаційні компетенції).

Функціональний підхід до вивчення сфер професійної діяльності дозволив виявити наступні види функціональних компетентностей учителя фізичної культури: навчальну, виховну, організаційну, здоров'язбережувальну, комунікативну, правову тощо. При цьому правову компетентність учителя

фізичної культури розглядаємо як складне інтегративне утворення в цілісній структурі педагога, що включає загальноправові й професійно-педагогічні знання, вміння і професійні якості, необхідні для здійснення правового виховання учнів та власної професійної діяльності в межах правового поля. Правова компетентність формує певні компетенції у наступних сферах діяльності майбутнього вчителя фізичної культури:

– *компетенції у сфері навчально-виховної діяльності* (наявність правових знань як основи вибору здійснення відповідної діяльності; правові вміння успішного здійснення необхідних дій на основі законів; здібності вилучати й аналізувати правову інформацію різних джерел, знання нормативно-правових актів про освіту, фізичну культуру та спорт; уміння правового регулювання в сфері фізичного виховання та спорту; готовність до інноваційної діяльності у своїй предметній галузі, здібності до системного бачення правової реальності у сфері фізичної культури та спорту й системних дій у правовій ситуації);

– *компетенції у сфері фізкультурно-оздоровчої діяльності* (вміння планувати уроки, інші види занять з урахуванням правових норм, які обумовлені санітарно-гігієнічними, регіональними, кліматичними й національними особливостями; вміння організовувати та проводити фізкультурно-оздоровчі, агітаційно-профілактичні заходи, виконувати функції представника команди та судді зі спорту, інші специфічні функції, як-то допомоги і страховки при виконанні учнями фізичних вправ тощо);

– *компетенції у сфері управлінської діяльності* (знання організаційно-правових основ управління фізкультурно-спортивною групою (класом, командою), вміння реально бачити план дій та обґрунтовано складати правове прогнозування, оцінювати минуле, вибирати варіанти діяльності в майбутньому, здібності до ініціативи й підприємництва; системний погляд на явища суспільного життя та здатність працювати у міжнародному контексті; готовність вирішувати правові професійно-педагогічні й особистісні проблеми в умовах невизначеності тощо);

– *компетенції у сфері фізкультурно-спортивної діяльності* (володіння засобами створення атмосфери правового спілкування вчителя з колективом і між членами колективу; вміння укладати договори на аренду, замовляти та придбавати спортивний інвентар; готовність до проектування правової діяльності у фізичному вихованні та спорті; здатність на правовій основі організувати спортивну роботу в умовах школи, навчально-тренувальні збори за місцем проживання, на виробництві, у навчальних і профільних закладах тощо).

Вищезазначене покладено нами в основу змісту навчального спецкурсу «Правова компетентність учителя фізичної культури» для студентів 5-го курсу (всього 54 год.). Формуючи зміст спец-

курсу, врахували специфіку роботи майбутнього вчителя фізичної культури щодо правового забезпечення його професійної діяльності, яка потребує володіння широким колом правових знань, умінь і навичок, які умовно можна поділити на концептуальні, суто людські та технічні. Один зі змістових модулів спрямований на озброєння студентів методикою аналізу динамічних змін законодавства України, правової самоосвіти, правової діагностики й прогнозування.

Головною метою спецкурсу є формування у студентів сукупності правових компетенцій у сфері майбутньої професійної діяльності на основі засвоєння ними механізмів усвідомлення та фіксації своїх внутрішніх змін і прагнень до творчої фізкультурно-педагогічної діяльності. Модульна програма спецкурсу є системою методів, засобів, прийомів, за допомогою яких досягається комплексна дидактична мета, що відбиває значення правових компетенцій, що формуються для професійного і духовного зростання майбутніх учителів фізичної культури, а також для їхньої життєвої практики.

Основне завдання спецкурсу – сформувати сукупність уявлень про правову компетентність учителя фізичної культури на основі: засвоєння студентами загальноприйнятої термінології та дефініцій юридичної науки і практики, опанування системою нормативних актів про фізичну культуру; розуміння правових відносин, їхню природу й виникнення; набуття вміння аналізувати систему розвитку фізичної культури та визначити правове положення особи (вчителя, тренера, учня), права й обов'язки громадян у галузі фізичної культури; навчання студентів правовим основам професійно-педагогічної діяльності в освітніх закладах та адекватної оцінки своєї поведінки відповідно до норм етики, моралі й права.

Структура вимог спецкурсу до результатів правової підготовки майбутніх учителів фізичної культури інтегрує правові знання, вміння, навички, способи (методи і технології) діяльності, досвід правомірної поведінки, особистісні установки і здібності. Ці вимоги задаються до кожної теми в діяльнісній формі, визначаючи, що в результаті вивчення теми студенти мусять знати, вміти використовувати у практичній діяльності, які установки повинні бути розвинуті у студента тощо. Саме вимоги слугують основою контрольно-вимірвальних матеріалів (опитувальників, тестів тощо) для визначення рівня правової компетентності студента.

Упровадження спецкурсу в систему правової підготовки майбутніх учителів фізичної культури надало можливість значно підвищити рівень правової компетентності студентів. Результати діагностики сформованості правової компетентності майбутніх учителів фізичної культури за методикою, яка представлена у роботі [4, с. 31], подано в табл. 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості правової компетентності студентів

Рівні сформованості	Контрольна група, % (n=25)	Експериментальна група, % (n=27)	t	p
Високий	-	7,9	1,43	>0,05
Середній	21,3	60,0	8,32	<0,05
Низький	88,7	32,1	2,81	<0,05

Наведені дані свідчать, що кількість студентів, які мали середній рівень правової компетентності зросла на 38,7%, а кількість студентів з низьким – зменшилася на 56,6%. Також виявлена достовірна різниця ($p < 0,05$) в сформованості правової компетентності студентів контрольної та експериментальної груп на низькому і середньому рівнях, тоді як на високому рівні вона відсутня. Отримані результати свідчать про ефективність правової підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Висновки. Таким чином, правова підготовка до професійної діяльності вчителя фізичної культури повинна будуватися на засадах його компетентності й готовності до навчально-педагогічної діяльності з дотриманням норм права. Функціональний підхід до вивчення сфер професійної компетентності вчителя фізичної культури дозволив розкрити зміст правових компетенцій, які забезпечують продуктивну навчально-виховну, фізкультурно-оздоровчу, спортивну та управлінську діяльність.

Іваній І. В., Іваній Е. Н. Правовая подготовка как условие высокого профессионализма учителя физической культуры.

А С позиций компетентностного подхода анализируется вопрос правовой подготовки учителя физической культуры. Раскрыто содержание правовых компетенций, которые обеспечивают продуктивную учебно-воспитательную, физкультурно-оздоровительную, спортивную и управленческую профессиональную деятельность педагога. Предложен спецкурс, направленный на формирование правовой компетентности и повышения уровня профессионализма будущего учителя физической культуры. Представлены экспериментальные результаты, которые демонстрируют эффективность реализации данного подхода.

Ключевые слова: правовая подготовка, компетентностный подход, правовая компетенция, профессионализм, учитель физической культуры.

Ivanii I. V., Ivanii O. M. Legal training as a condition of high professionalism of a physical training teacher.

S The question of legal training of a teacher of physical training is analyzed from the position of a competitive approach. It was disclosed the content of legal competences which provide productive educational, physical-health-improving, sporting and administrative professional activity of a teacher. It was proposed a special course which is directed to form legal competence and to higher the level of professionalism of a future physical training teacher. It was represented the experimental results which demonstrate effectiveness of this approach realization.

Key words: legal training, competitive approach, legal competence, professionalism, teacher of physical training.

Розглянута структура спецкурсу «Правова компетентність учителя фізичної культури», що дозволяє сформулювати сукупність правових компетенцій як підґрунтя підвищення рівня професіоналізму майбутнього вчителя фізичної культури. Експериментальні результати демонструють ефективність даного підходу до правової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку вбачаємо в обґрунтуванні системи діагностики правових компетенцій за допомогою тестів досягнень (дидактичних тестів) студентів – майбутніх учителів фізичної культури.

Список використаних джерел

1. Вербицкий, А. А. Контекстно-компетентностный подход к модернизации образования / А. А. Вербицкий // Высшее образование в России. – 2010. – №5. – С. 32–37.
2. Бикмухаметов, Р. К. Организационно-правовые противоречия и трудности в системе профессиональной подготовки педагога по физической культуре и спорту / Р. К. Бикмухаметов, Л. В. Вяткина // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2010. – №1. – С. 29–33.
3. Іваній, І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури / Ігор Іваній // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2013. – №1(21). – С. 43–48.
4. Іваній, О. Діагностика сформованості правової компетентності майбутнього вчителя / Олена Іваній // Імідж сучасного педагога. – 2012. – №1(105). – С. 30–35.
5. Комплекс правових документів для розроблення складових системи галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред. В. Д. Шинкарука. – Київ : МОН України, ІПТІЗН, 2008. – С. 2–8.
6. Кузнецов, А. С. Правовая культура специалистов в области адаптивной физической культуры, спорта и туризма / А. С. Кузнецов // Теория и практика физической культуры. – 2013. – №10. – С. 39–41.
7. Мальона, С. Б. Правовая культура как чинник професійної діяльності фахівців фізичної культури / Світлана Мальона // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2008. – Т. 1. – С. 207–211.
8. Voinar, I. Problems and Tendencies of professionals Education in Physical Culture area. Physical Education and Sport Pedagogy, 2011, Vol. 17(1), pp. 44–50. doi: 10.1080/17398872.2010.544902.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 08.10.2014